

2. Д'яконова О. Концепт щастя у віртуальному дискурсі: потенційність чи реалізованість? *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 46(1). - С. 506-514.
3. Золотюк Л. Концепт щастя в романі «Фройд би плакав» Ірени Карпи. *Літературознавчі обрії*. Праці молодих учених. 2017. Вип. 24. С. 91-96.
4. Кордонець О. Осмислення концепту щастя в мініатюрах Богдана Лепкого «Цвіт щастя» та «Щастя» Лесі Українки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія*. 2015. Вип. 2. С. 55-59.
5. Кулішенко Л., Яременко Л. Асоціативне поле концепту «щастя» (на основі українських фразеологічних одиниць). *Філол. трактати*. 2019. 11, № 1. С. 49-56.
6. Петришин М. Концепт щастя в римській лінгвокультурі (на матеріалі «Моральних листів до Луцилія» Сенеки). *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 7(2). С. 76-80.
7. Протопопова К. О. Концепт «щастя» в художньому вимірі Б. Антоненка-Давидовича. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. Житомир, 2021. Вип. 1. С. 36-48.
8. Словацький Ю. Зібрання творів : у 2 т. Т. 1 : поезії, поеми, листи до матері, маловідомі переклади творів Ю. Словацького. Львів : Світ, 2011. 480 с.
9. Фрасинюк Н. Концепт щастя у філософській містерії Івана Огієнка «До щастя». *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія : Філологічна*. 2019. Вип. 16. С. 121-125.
10. Харченко Л. Ціннісні виміри концепту щастя у філософії Григорія Сковороди. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філософія*. 2020. Т. 31(70), № 2. С. 55-60.

Олександр Дурда,

судовий експерт сектору досліджень
у сфері інформаційних технологій,

ПРОБЛЕМА ДВОМОВНОСТІ У СУЧАСНІЙ СУДОВІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗИ

Анотація

Стаття присвячена проблемі двомовності в сучасній судовій лінгвістичній експертній практиці. Акцент ставиться на особливості аналізу мовленнєвих актів у спектрі білінгвізму.

Ключові слова: білінгвізм; мова; дослідження; експертиза; висловлювання.

Key words: *bilingualism; language; research; expertise; uttering.*

В останні два десятиліття українська лінгвістика зіткнулася з новими для себе викликами. Російське вторгнення 2014-го, широкомасштабне вторгнення 2022-го, а також комп'ютеризація та глобалізація суспільства, викликали необхідність у науково-методичних розробках у галузі судової лінгвістичної експертизи.

Судова лінгвістична експертиза – це дослідження на основі загально-наукових, лінгвістичних та правових знань, що включає в себе такі напрямки: семантико-текстуальні дослідження; авторознавчі дослідження; дослідження текстів документів.

«У судово-лінгвістичній експертизі, де об'єктами дослідження, здебільшого, є тексти середнього та малого обсягу або взагалі окремі висловлювання (короткі скріншоти, написи під зображеннями, певні речення або словосполучення, слова в тексті тощо), необхідне використання методів лінгвістики і суміжних із нею наук у комплексі та в адаптованому для експертного дослідження вигляді» [2, с.312].

Сьогодні велика кількість публічних висловлювань, які постійно транслюються через засоби масової інформації, особливо, через мережу

інтернет, почали все частіше фігурувати у справах досудового і судового слідства. Це зумовлено великою концентрацією у інформаційному просторі мовленнєвих актів, що містять ознаки образи, погрози, закликів, корупції та пропаганди, які не завжди можуть бути виявлені без спеціальних знань. Тому, найбільш актуальною зараз є саме семантико-текстуальна експертиза, що вирішує питання із встановлення об'єктивного змісту тексту, висловлювань, їх смислового навантаження, характеру інформативної складової [6, с.6].

«Ініціатора цікавить не просто наявність закликів у тексті або просто погроз... Ініціатор призначає експертизу, коли аналіз об'єктивного змісту мовленнєвого повідомлення викликає в нього труднощі, коли знань мови на рівні її пересічного носія недостатньо для повного, всебічного та об'єктивного розкриття змісту висловленого тією чи іншою особою в контексті статей КК України» [2, с.312].

Тому, перед лінгвістами постало завдання на розробку методик та методичних рекомендацій, які б могли забезпечити єдиний підхід до аналізу писемного мовлення для виявлення текстів незаконного змісту. Однією із ключових перешкод для виконання цієї мети є двомовний дискурс, що характерний для українського суспільства. Іншими словами - білінгвізм.

«Білінгвізм – це володіння двома мовами й поперемінне їх використання залежно від умов мовного спілкування, а носії двомовності – двомовні індивіди (білінгви)» [4, с.29].

Поява проблеми двомовності спричинена численними історичними та культурними факторами. Однак найбільш деструктивний вплив на мовну ситуацію в Україні здійснила радянська політика, що не тільки створила штучні умови для успішної гібридизації мов, але й на офіційному рівні намагалася нівелювати самотні риси української мови [3, с.6].

Як наслідок, «...значна частина населення України звикла мислити, говорити, отримувати інформацію російською мовою. Труднощі закріплення української мови в різних сферах життя суспільства пов'язані зі звичним російськомовним стереотипом мислення та труднощами засвоєння

української мови. Тому останнім часом об'єктом розгляду питання мови на території України є «суржик», властивий носіям змішаного українсько-російського мовлення» [4, с.30].

Така мовна ситуація в країні створює певні труднощі у проведенні семантико-текстуальних досліджень. Адже «...носії двомовності навіть у висловлюваннях рідною мовою відчують вплив контактної мови, що виявляється в значній кількості інтерференційних помилок на різних мовних рівнях. Явища інтерференції свідчать про те, що в умовах контактної російсько-української двомовності лексична система і граматична структура української мови зазнають у білінгвів значних змін: у них з'являються інтерференційні запозичення, чужорідні словотворчі і словозмінні форманти, калькуються синтаксичні моделі» [4, с.30]. Тому, аналіз тексту з ознаками білінгвізму зумовлює необхідність у використанні, крім українських, також російських словників, корпусів текстів, підручників, а також наукових праць, що досліджують явище «суржику». Окрім цього, проведення такого дослідження вимагає від експерта володіння, хоча б мінімальними, знаннями російської мови. Це може викликати певний дискомфорт у експерта, що виріс в україномовному середовищі або негативно ставиться до російської мови у зв'язку з політичною ситуацією.

Колосальний внесок у розробку методик семантико-текстуальних досліджень зробила Свиридова Людмила Вікторівна - кандидат юридичних наук, завідувач лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України. Їй належать передові розробки методик семантико-текстуальних досліджень, а саме: наукові праці про алгоритми проведення аналізу висловлювань, що містять ознаки образи (2016), заклику (2018), погрози (2023), і методичних рекомендацій (2021). Також, великий внесок у розвиток судової лінгвістичної експертизи зробила Будко Тетяна Володимирівна - експерт-криміналіст, доктор юридичних наук (2007), професор (2012).

Заслужений діяч науки і техніки України (2021), від 2014 — головний науковий співробітник Українського НДІ спеціальної техніки та судових експертиз СБУ (усі — Київ).

Обидві, вищевказані, дослідниці у своїх працях акцентували увагу на проблемі двомовності і дійшли певних висновків. Дослідження білінгвістичного тексту далеко не завжди становить велику проблему для експерта-лінгвіста. Наприклад встановлення висловлювань у формі погрози, заклику та пропозиції/вимоги неправомірної вигоди (корупції) не вимагає особливого підходу через білінгвістичний характер тексту. Адже граматична та семантична будова таких висловлювань у російській та українській мові є дуже схожою.

«...Лінгвістичні засоби вираження погрози в україномовних та російськомовних текстах (повідомленнях) є однаковими, мова (російська або українська) досліджуваного тексту не впливає на структуру висловлювання, вираженого у формі погрози» [7, с.14].

Як наслідок в таких випадках україномовному експерту-лінгвісту достатньо, окрім спеціальних знань та методик семантико-текстуального дослідження, застосувати словники російської мови та базові знання у сфері дослідження «суржику». Але дослідження білінгвістичних висловлювань у формі образи та пропаганди можуть викликати певні труднощі і тому, потребують додаткового дослідження.

Висловлювання у формі образи - це мовленнєвий акт з комунікативною метою приниження честі та гідності адресата. Мовленнєвий акт образи може бути здійснений за допомогою літературної інвективної лексики(прихована образа) або позалітературної інвективної лексики (відкрита образа). Для дослідження позалітературної інвективи експерту достатньо, в незалежності від мови висловлювання (українська/російська), базових лінгвістичних знань та відповідних словників обценної лексики. Однак дослідження літературної інвективи, часто, потребує більш комплексного підходу, в тому числі, врахування двомовної природи аналізованого тексту. Адже літературна

інвектива може варіюватись в дискурсі (російському/українському) та контексті ситуації. Наприклад такі лексеми, як "хохол", "москаль", "укроп", "бендеровець" тощо, можуть виконувати/не виконувати інвективну функцію в залежності від політичної, культурної та мовної приналежності мовця та адресата. А в залежності від контексту можуть виконувати, як і інвективну, так і пропагандистську функцію (деколи обидві функції одночасно).

«Слово «укроп» є російськомовним неологізмом і у сучасному суспільно-політичному дискурсі вживається як зневажлива назва українців, інтернет-мем. У російських шовіністичних колах використовується для визначення належності особи до українського патріотичного руху або як прізвисько українських силовиків зони АТО на сході України» [5, с.32].

Тому білінгвістичні висловлювання, що містять подібні лексеми, вимагають детального опрацювання, як і українських, так і російських словників та корпусів текстів, а також відповідних наукових праць про "суржик".

З пропагандою виникає схожа ситуація. Висловлювання, виражені у формі пропаганди, вже самі по собі, дуже складний мовний феномен. А якщо розглядати їх у характерному для українського суспільства білінгвістичному дискурсі, виникає багато спірних ситуацій. Наприклад повідомлення російськомовного українця може не містити ознак пропаганди, а висловлювання україномовного може бути детально продуманим мовленнєвим актом проросійської пропаганди. Тому питання виявлення білінгвістичних висловлювань, виражених у формі пропаганди, вимагає детального опрацювання, як українських, так і російських словників та корпусів текстів, а також потребують постійного моніторингу, як і українського, так і російського суспільно-політичного дискурсу.

Отже, питання білінгвістичних текстів у судовій лінгвістичній експертизі уже досить опрацьоване. Однак, воно все ще вимагає подальших досліджень. А також, потребує постійного моніторингу суспільно-

політичного дискурсу, що часто породжує неологізми та нові прецеденти для комунікативних контекстів.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Акад., 2004. 342 с.
2. Будко Т. В. Судово-лінгвістична та несудова (наукова) лінгвістична експертизи. Криміналістика і судова експертиза. 2016. № 61. С. 306–317.
3. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: постколоніальний вимір : підручник. Київ : КМ Акад., 2004. 164 с.
4. Свиридова Л. В. Методика лінгвістичних досліджень висловлювань образливого характеру у писемному мовленні. Харків : ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, 2016. 87 с.
5. Свиридова Л. В. Методика семантико-текстуальних досліджень висловлювань, виражених у формі закликів. Харків : ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, 2018. 116 с.
6. Свиридова Л. В. Методологія судової лінгвістичної експертизи. Харків: ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, 2021. 48 с.
7. Свиридова Л. В. Розробка методики семантико-текстуальних досліджень мовленнєвого акту «погроза». Харків : ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, 2023. 89 с.

Віра Корбеляк,

магістрантка факультету філології і журналістики,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

ВАЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ТВОРЧИХ НАДБАНЬ ЮЛІУША СЛОВАЦЬКОГО НА УРОКАХ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Анотація

Тема літературної спадщини Юліуша Словацького залишається актуальною в контексті навчання сучасних школярів, оскільки його твори продовжують впливати на формування патріотичних почуттів у молодого покоління. Літературні твори Словацького, відомі своєю здатністю